

RAADSVOORSTEL:

2009-2010

Ons kenmerk: RO 10.2236602

Registratienummer : GR 10.

Ingekomen op :

Onderwerp: Jaarprogramma Archeologie 2010

Groningen,

Aan de raad,

1. Inleiding.

Voor u ligt het Jaarprogramma Archeologie 2010. Daarin wordt vooral vooruit gekeken naar de in 2010 uit te voeren archeologische projecten. Voor uitgebreide verslagen van de archeologische projecten van voorgaande jaren wordt verwezen naar "ons" jaarboek voor archeologie, bouwhistorie en monumenten, *Hervonden Stad* en naar de verplichte basisrapporten. Deze worden onder de titel "*Stadse Fratsen*" gepubliceerd op de website van de Stichting Monument en Materiaal.

In paragraaf 2 en in de bijlagen 1 en 2 vindt u een overzicht van de voorgenomen onderzoeken in 2010.

Tot slot geven paragraaf 3 en de bijlage 2 een overzicht van de verdeling van de archeologiekosten en van de dekking.

2. Programma archeologie 2010, een kwestie van kiezen en onderhandelen.

Archeologisch onderzoek in de gemeente is continu een kwestie van kiezen en onderhandelen. Hoewel de in 2007 vernieuwde Monumentenwet 1988 archeologisch onderzoek een wettelijke basis geeft, komt die pas goed tot zijn recht bij het actualiseren van bestemmingsplannen. Dan kan voor burgers en overheid duidelijkheid worden gegeven waar archeologie een factor van belang is. Omdat de actualisatie van bestemmingsplannen nog enkele jaren zal vergen, is door de vaststelling van de Erfgoed-verordening een noodverband gelegd.

Punt van zorg is de redelijkheid van het opleggen van archeologievoorschriften en vooral de kosten die daarvan het gevolg kunnen zijn. De nieuwe Grexwet lijkt mogelijkheden te bieden om tot verevening van archeologiekosten te komen. Er zal een verkenning naar deze mogelijkheid worden uitgevoerd. Beide onderwerpen en ook die van de volgende paragraaf maken deel uit van de nieuwe beleidsnotitie archeologie, die medio 2010 aan u wordt voorgelegd.

2.1 Onderzoeksstrategie.

Voor het veldwerk in 2010 dient een keuze te worden gemaakt uit zich aandienende bouw- en grondwerkzaamheden. Deze keuze is vooralsnog een vakinhoudelijke, waarbij enerzijds wordt opgegraven wat niet verloren mag gaan, en anderzijds wordt

gelet op de kansen die het project biedt om de historische en/of ruimtelijke kennis te verrijken, beperkt door de beschikbaarheid van tijd en middelen. De juridische basis voor het archeologisch onderzoek zijn de (voorschriften uit de) bestemmingsplannen, de nieuwe Erfgoedverordening en (voor)beschermde terreinen. Vakinhoudelijk zijn er de gegevens van de rijksoverheid (zie o.a. www.kich.nl) en de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (zie: www.noaa.nl), aangevuld met resultaten van eerder onderzoek binnen de gemeente. De NOaA bevat de laatste stand van kennis en biedt vragen voor toekomstig onderzoek, maar verdient lokaal uitwerking om keuzes beter te kunnen onderbouwen en vooral inzichtelijk te maken. Een lokale onderzoeksstrategie is in toenemende mate van nut bij het voor niet-archeologen inzichtelijk maken van onderzoeksopgaven. Een goede bundeling van de aanwezige kennis en de synthese daarvan wordt voorzien in 2013/2014. Daarvoor worden in dit en in de volgende jaren in beperkte mate middelen gereserveerd in het archeologiefonds.

2.2 Opgravingsvergunning en gemeentelijke bewaarplaats.

Sinds 1993 is de gemeente in het bezit van een opgravingsbevoegdheid, zoals vrijwel alle grotere gemeenten in Nederland. In 2009 heeft de Minister de vergunning verlengd nu de vaste personele bezetting op een aanvaardbaar niveau ligt met in vaste dienst twee archeologen, een depotbeheerder, in WIW-verband een archeobotanicus en een fotograaf, en ingehuurd twee à drie veldarcheologen. Hiermee kan de gemeente zelfstandig opgravingen uitvoeren, samen met de vrijwilligers van Monument en Materiaal. De opgravingsvergunning wordt vrijwel uitsluitend ingezet bij gemeentelijke projecten, of projecten met een gemeentelijke financiering. Op deze wijze kan directer in het opgravingsveldwerk worden gestuurd zodat met relatief lage kosten maximaal resultaat behaald kan worden.

De gemeentelijke bewaarplaats voor bodemvondsten (en documentatie) is door de provincie officieel als archeologisch depot aangewezen, zodat de eigendom van vondsten en documentatie ook in de toekomst bij de gemeente ligt. Het ruimteprobleem wordt opgelost door voor de niet-exposabele vondsten met ingang van 2010 ruimte te huren bij het interprovinciale depot te Nuis. De kwaliteit van de gemeentelijke bewaarplaats aan de Westerbinnensingel wordt in 2010 nader bekeken aan de hand van de landelijke depotvereisten.

Een uit de vergunning voortvloeiende verplichting is het publiceren van de opgravingsresultaten volgens een in de (verplichte) Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) omschreven wijze. In de publicaties was een achterstand ontstaan, zoals in vorige jaarprogramma's is aangegeven. In het begin van 2010 zullen de resultaten van de onderzoeken uit 2003 en deels uit 2004 zijn gepubliceerd.

De gehele achterstand is waarschijnlijk in 2012/2013 ingelopen. De huidige gemeentelijke onderzoeken worden zo mogelijk direct na het veldwerk geanalyseerd; het basisrapport wordt op het internet gepubliceerd in de serie Stadse Fratsen (zie: <http://www.stichtingmenm.nl/explorer/earcheo/fratsen/inleiding.htm>) en gelinkt aan de Cultuurhistorische Waarden Kaart op de gemeentelijke website (zie: <http://fleximap.groningen.nl/gnmaps/monumenten/>).

2.3 Te maken keuzes.

In die gevallen waarin aantasting van waardevol archeologisch bodemarchief onvermijdelijk is, resteert in principe het opgraven daarvan. De hier gepresenteerde lijst van archeologische projecten (zie bijlage 1 en 2) is de vakinhoudelijke selectie uit wat

op het moment van schrijven aan tientallen plannen en projecten bekend is. In de praktijk zal op grond van financiële middelen, beschikbare capaciteit en inhoudelijke resultaten in het veld definitieve keuzes moeten worden gemaakt (niet, geheel of gedeeltelijk opgraven). Bij gemeentelijke projecten zal soms moeten worden gekozen tussen (voordeliger) zelf opgraven of (tegen markttarieven) uitbesteding aan archeologiebedrijven. Leidraad bij de totstandkoming van deze lijst is de mogelijkheid om een archeologisch (voor)onderzoek als voorwaarde bij vergunningverlening te kunnen meegeven (ondermeer via de sloopvergunning art. 37 Monumentenwet, vrijstellingsprocedures WRO, Erfgoedverordening en geactualiseerde bestemmingsplannen). In die gevallen ligt de verantwoordelijkheid voor het uitvoeren (en financieren) van archeologische onderzoeken primair bij de initiatiefnemer. Dit opgraafwerk wordt uitgevoerd door archeologische bureaus. De "veroorzaker" is via voorschriften in de vergunning verplicht een redelijk deel van de opgravingskosten voor zijn rekening te nemen. Het "onredelijke" deel wordt uit het gemeentelijke opgravingsbudget bekostigd. Dit punt komt terug in de beleidsnotitie, zie hiervoor.

2.4 Archeologisch onderzoek in 2009 en in 2010.

In 2009 liet de crisis zich duidelijk gelden. Afgezien van veel vooronderzoek (boringen, proefsleuven), beperkte het opgraafwerk zich vooral tot gemeentelijke projecten en een enkele private ontwikkeling. Zeer beknopt zijn de belangrijkste resultaten als volgt. In 2009 is aan het Boterdiep-oostzijde een grote opgraving uitgevoerd in combinatie met een bodemsanering. Gebleken is dat dit deel van de stad vanaf de 14e eeuw tot rond 1600 als stadsvuilstort voor het noordoostelijke kwart van de binnenstad en als plaats voor leerbewerking is gebruikt. Vooral het vuilstort leverde bijzondere vondsten op, zoals fraaie pelgrimsinsignes en zelfs een muntschat van ca. 422 Groninger stuivers uit omstreeks 1508. Bij het aanleggen van een riool in de Roode Weeshuisstraat werden de ooit overwelfde kelders (13e - 16e eeuw) van de rond 1960 gesloopte gebouwen aangetroffen. De oudste houten huizen aan de Oude Ebbingestraat bleken terug te gaan tot zeker de 12e eeuw. Uit diezelfde eeuw dateert ook de oudste van tenminste twee houten bruggen onder de huidige A-brug, waarvan enkele eikenhouten pijlers werden teruggevonden. De stenen bebouwing aan de Grote Markt-oostzijde dateert uit de 14e eeuw. Sloten in dezelfde richting onder de funderingen dateren vanaf de 10e eeuw. Dat geeft aan dat zeker vanaf die tijd er continuïteit in de ruimtelijke ordening lijkt te bestaan. Vanwege de toekomstige bouw van de nieuwe Grote Markt-oostwand zijn kabels en leidingen omgelegd naar het centrale deel van de Grote Markt en naar het Martiniekerkhof-zuidzijde. In de sleuf onder de markt werd de 11e-eeuwse marktbestrating teruggevonden; op het Martiniekerkhof werden ca. 100 begravingen gedocumenteerd. Dit laatste, overigens niet geplande onderzoek is in 2010 afgerond.

Ook in 2010 wordt het grootste deel van het opgravingswerk gedomineerd door gemeentelijke projecten. Dat begint met het vervolg van de opgravingen voor de nieuwe oostwand van de Grote Markt en daarna voor het Forum. Die opgravingscampagnes lopen door tot zeker in 2011. Vanwege de onzekerheid over de uitvoeringsdata van sommige particuliere bouwprojecten zijn in het overzicht van bijlage 2 veel kosten aangegeven met PM.

Buiten het stadscentrum zijn dit jaar weinig opgravingen voorzien, boorcampagnes en proefsleuven uitgezonderd. De reden hiervoor is dat onder de in 2007 vernieuwde Monumentenwet het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek (het verrichten van

boringen en proefopgravingen) een belangrijke plaats inneemt in het ruimtelijke ordeningsproces. Doel van dit vooronderzoek is om uit te maken of er sprake is van archeologie die behoudenswaardig is en die opgegraven dient te worden, wanneer het niet ter plekke kan worden bewaard. Die kennis is noodzakelijk om (bouw)aanvragen te kunnen beoordelen en ook voor het maken van bestemmingsplannen. In alle gevallen worden de (beperkte) kosten gedragen door het project en bestaat de gemeentelijke taak uit het schrijven of beoordelen van een Programma van Eisen, het medebeoordelen van offertes, het uitvoeren van veldinspecties en tenslotte het screenen en accorderen van het eindrapport met adviezen. Een van die projecten is bijvoorbeeld de nieuwbouw voor de dienst SOZAWE aan de Verlengde Lodewijkstraat, waar relatief zeldzame sporen uit de steentijden worden verwacht. Een ander project is het archeologisch (voor)onderzoek in het kader van de aanleg van tramlijnen, dat ondermeer afhankelijk is van politieke besluitvorming.

2.5 Archeologie en publiek.

In 2009 zijn op diverse manieren stadgers bij de Grote Markt-opgravingen betrokken: de uitkijksteiger met toelichting op vrijdagmiddag; website met filmpjes, twee series op OOG-TV, lezingen in samenwerking met het Groninger Forum. Deze zeer goed ontvangen publieksvoorlichting wordt ook in de komende jaren voor de Grote Markt-opgravingen voortgezet. De goede samenwerking met Groninger Museum en Forum wordt in 2010 voortgezet. Er wordt dit jaar gewerkt aan een mobiele basis-school-expositie op basis van teruggevonden goud, zilver en andere kostbaarheden.

De Cultuur Waarden Kaart wordt in de komende jaren gecompleteerd en vormt daarmee dé ontsluiting van de resultaten van archeologisch onderzoek. De eerste versie komt dit voorjaar uit. Voor de invoer van de vele gegevens is voor de periode 2010-2012 man-kracht ingehuurd. De kosten daarvan komen ten dele ten laste van het archeologie-budget, verdeeld over de jaren 2010 tot en met 2012. Er wordt gepoogd voor dit project subsidie te verwerven in het kader van het rijksproject Odyssee (zie: http://www.nwo.nl/NWOhome.nsf/pages/NWOA_7KTENE).

De 3D versie van de 17e-eeuwse stadsplattegrond van Haubois (http://www.losdigitalos.nl/base/?page_id=3) ligt aan de basis van een 3D-reconstructie van Groningen rond 1470, die dit jaar gereed moet komen, in samenwerking met de Groninger archieven en het Noordelijk Scheepvaartmuseum. Een volgende stap is een 3D-reconstructie die mobiel is en die buiten "beleefd" kan worden, geprojecteerd aan de binnenzijde van een speciale bril (zogenaamde augmented reality). Daarvoor wordt dit jaar een onderzoekje naar de mogelijkheden gedaan, niet alleen voor verbeelding van het verleden maar ook van toekomstige bouwprojecten. Ook voor dit project wordt binnen het project Odyssee een subsidieaanvraag ingediend.

3. De kosten en de dekking.

Met ingang van 2000 maakt een prognose van te onderzoeken locaties deel uit van het jaarprogramma archeologie. In de door de raad vastgestelde nota "Toen voor Straks" (2000) is de financiering van de archeologie geregeld: uit het ISV-III is voor 2010 €300.000,- beschikbaar voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek. Voor 2009 en 2010 is er geen rekening gehouden met een meeropbrengst bouwleges, zodat het archeologiefonds niet wordt gevoed. Dit fonds is onder meer bedoeld om grote en kostbare onderzoeken te kunnen bekostigen. Om dit fonds te kunnen benutten is een regeling opgesteld en door de raad in 2001 goedgekeurd. In het kader van *extra*

archeologische inzet binnenstad heeft de raad in 2007 €1.000.000,-- incidenteel nieuw beleid beschikbaar gesteld, ten behoeve van archeologisch onderzoek aan de Grote Markt-oostzijde (€600.000,--) en in het Damsterdiep (€400.000,--). Het budget ad €600.000,-- is met het jaarprogramma 2007-2008 aangevraagd en geormerkt voor de voorbereiding en ten dele de uitvoering van het archeologische onderzoek aldaar. Aan het einde van 2009 resteerde daarvan €162.000,--.

Het ministerie van OCW stort in het kader van de invoering van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg jaarlijks €90.000,-- in het gemeentefonds. Dit budget is bedoeld om bestuurslasten te mitigeren en wordt sinds 1 oktober 2007 gebruikt om een tweede (beleids)archeoloog in dienst te houden. Deze toedeling is reeds in de begroting 2007 van de dienst RO/EZ opgenomen.

Een tweede toedeling bedraagt €0,11 per voordeur en is bedoeld ter bestrijding van excessieve archeologiekosten. Dat zijn de kosten die niet in redelijkheid aan de "verstoorder" kunnen worden toegedeeld. Jaarlijks is de opbrengst circa €17.000,--. Dit bedrag wordt toegedeeld aan het Groninger Archeologiefonds. In voorkomende gevallen kan dit bedrag ontoereikend zijn voor het doel waarvoor het wordt verstrekt, zodat gebruik gemaakt wordt van de archeologiemiddelen uit ISV-III.

De kosten van de voorgenomen archeologische werkzaamheden in 2010 (zie bijlage 2) worden geraamd op afgerond €2.142.000,-- (excl. PM). Daar staat als dekking tegenover €300.000,-- uit ISV-III (via afzonderlijke begrotingswijziging 2010, deelprogramma Cultuurhistorie), €52.000,-- ten laste van de reserve Groninger Archeologiefonds (GAF), €995.000,-- dekking uit diverse gemeentelijke projecten (o.a. Grote Markt en Boterdiep), €401.000,-- externe dekking, €162.000,-- uit restant middelen Incidenteel Nieuw Beleid "Archeologie Grote Markt" en €17.000,-- uit het exploitatiebudget "bestrijding excessieve archeologiekosten". Daarmee is het jaarprogramma 2010 voor een bedrag van €215.000,-- overtekend. Dat dwingt om niet meer verplichtingen aan te gaan dan dat het beschikbare budget toelaat.

Begrotingswijziging 2010						
Betrokken dienst(en)	RO/EZ					
Raadsvoorstel	Jaarprogramma Archeologie 2010					
Incidenteel / Structureel	Incidenteel					
Soort wijziging	Exploitatie					
Financiële begrotingswijziging	Lasten	Baten	Saldo	Dotatie - Reserve	Onttrekking + Reserve	Saldo
7.10 Cultuurhistorie (onttrekking reserve Groninger archeologiefonds)	52.000		52.000-		52.000	-
7.10 Cultuurhistorie (bijdrage investeringsprojecten)	995.000	995.000	-		-	-
7.10 Cultuurhistorie (bijdrage derden)	401.000	401.000	-		-	-
Totalen begrotingswijziging	1.448.000	1.396.000	52.000-		52.000	-

Gelet op het vorenstaande stellen wij u voor te besluiten:

- I. het jaarprogramma Archeologie 2010 vast te stellen;
- II. de geraamde kosten van €2.142.000,-- te dekken voor €300.000,-- uit ISV-III (7.10 Cultuurhistorie), €52.000,-- uit de reserve Groninger Archeologiefonds (7.10 Cultuurhistorie), €995.000,-- uit diverse gemeentelijke projecten (7.10 Cultuurhistorie), €401.000,-- externe dekking (7.10 Cultuurhistorie),

€162.000,-- uit Incidenteel Nieuw Beleid "Archeologie Grote Markt" (7.10 Cultuurhistorie) en €17.000,-- uit het exploitatiebudget "bestrijding excessieve archeologiekosten" (7.10 Cultuurhistorie), en het college op te dragen verplichtingen aan te gaan voor zover het beschikbare budget dit toelaat;

III. de gemeentebegroting 2010 dienovereenkomstig te wijzigen.

Burgemeester en wethouders
van Groningen,

de burgemeester,

de secretaris,

dr. J.P. (Peter) Rehwinkel.

drs. L.J. (Leo) Bosdijk.